

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Экологиялық тәрбиенің мектепке дейінгі білім беру жүйесінде: балаларда қоршаған ортаға қамқорлық сезімін қалыптастыру

ЖАРИЯЛАНДЫ
24.02.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР

bilimger, зерттеу ойыны, қамқорлық сезімі, қауіпсіздік, серіктестік, табиғатпен байланыс, тәжірибе, экологиялық әдет, экологиялық тәрбие

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/187410/>

Орманова Куралай Халеловна

Алматы облысы, Райымбек ауданы, Сарыжаз ауылы

Халел Орманов атындағы Гаухар бөбек жәй балабақшасы

Әдіскер

Аннотация

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдағы экологиялық тәрбиенің мәні ашылады. Негізгі назар табиғатқа жанашырлық, күнделікті әдет, қауіпсіз мінез-құлық және ұжымдық жауапкершілікке аударылады. Әдіскер тұрғысынан жоспарлау, кіріктірілген әрекет, серуен кезіндегі бақылау, шағын тәжірибе және отбасы қатысуы жүйеленеді. Ұсыныстар баланың жас ерекшелігін сақтап, ойын арқылы іске асады. Нәтижесінде бала ресурсқа ұқыпты қарап, тірі ағзаға зиян келтірмеуді саналы түсінеді. Ұйымдық модель нақты көрсеткішпен бақылауға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: экологиялық тәрбие, қамқорлық сезімі, табиғатпен байланыс, тәжірибе, экологиялық әдет, серіктестік, қауіпсіздік, зерттеу ойыны.

КІРІСПЕ

Экологиялық тәрбие мектепке дейінгі кезеңде басталса, мінезге тез орнығады. Бала табиғатты көріп қана қоймай, оған жауапты әрекет жасайды. Балабақшадағы күн тәртібі әдет қалыптастыруға қолайлы орта береді. Әдіскер оқу-тәрбие үдерісін жоспарлап, мазмұнды әр салаға кіріктіреді. Тәрбиеші үлгі көрсетіп, баланың сұрағына сабырмен жауап береді. Мақсат – қамқорлық сезімін жүйелі тәрбиелеу және тұрақты

дағдыға айналдыру. Бұл жұмыс мектепке дейінгі құндылықтарды нақты әрекетпен бекітеді.

ТАБИҒАТҚА ЖАНАШЫРЛЫҚТЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ

Эмоциялық байланыс экологиялық ұстанымның бастауы

Бала табиғатпен жақындасқанда, жанашырлық сезімі күшейеді. Серуенде тәрбиеші дыбысқа, иіске, түске назар аудартқызады. Бақылау сұрақпен басталып, нақты қорытындымен аяқталады. «Жапырақ неге сарғайды?» деген сұрақ ойлануға итермелейді. Бала жауапты бірге іздейді, қателессе қорықпайды. Әдіскер жыл мезгіліне сай тақырыптық жоспар ұсынады. Онда өсімдік, жануар, су, ауа туралы ұғымдар біртіндеп күрделенеді. Эмоцияны бекіту үшін ертегі, өлең, сурет қолданылады. Сондықтан гүл суару, жем шашу, ұя жасау тапсырмасы кезекпен беріледі. Осы әрекет баланың «мен пайдалы істедім» сенімін қалыптастырады.

Топта «табиғат бұрышы» күтім талап етеді. Балалар күн сайын өзгерісті байқап, қысқа пікір айтады. Тәрбиеші жануарға жанасу ережесін түсіндіреді, қол жуады. Осындай тәртіп аяушылықты нығайтып, өзін ұстай білуге үйретеді.

Экологиялық әдеттерді күнделікті өмірге енгізу

Қамқорлық сезімі тұрақты әдетке айналмаса, тез ұмыт болады. Балабақшада тұрмыстық қадамдар үлкен нәтиже береді. Әдіскер топ бөлмесінде су үнемдеу, жарықты сөндіру, қоқысты бөлу ережесін көрнекілейді. Тәрбиеші әр ережені әрекетпен көрсетеді және қысқа сөзбен бекітеді. Балаларға бір міндет берілсе, жауапкершілік күшейеді. Мысалы, «су күзетшісі» кранды тексереді, «тазалық досы» қағазды жинайды. Әр рөл аптасына ауысады, сонда әділдік сақталады. Күн соңында шағын әңгіме жүргізіледі, балалар не істегенін айтады. Әдет қалыптастыруға үш тәсіл тиімді, олар төменде берілген:

- Ресурсты үнемдеуді ойын белгісі арқылы күн сайын бекітеміз.
- Қайта қолданылатын затты танып, оны қалдықтан ажыратуды үйретеміз.
- Табиғи материалды жинағанда орын қалдыру ережесін әрдайым сақтаймыз. Ереже жазалау үшін емес, ортақ қамқорлық үшін енгізіледі.

Топта қалдықты бөлуге арналған үш жәшік жеткілікті. Балалар түсті белгімен шатаспай, тез бағдарланады. Апта соңында қоқыс көлемі салыстырылады, қорытынды айтылады. Бұл бақылау үнемдеу идеясын нақты және түсінікті етеді.

ТАНЫМДЫҚ ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ

Зерттеу ойыны мен шағын тәжірибе арқылы түсіндіру

Баланың сұрағы көп болған сайын, экологиялық ойлау жанданады. Осыны қолдау үшін қысқа тәжірибелер керек. Әдіскер қауіпсіз материал тізімін бекітіп, сабаққа дейін дайындайды. Мысалы, суға құм қосып сүзу арқылы тазарту ұғымы түсіндіріледі. Бала нәтиже көрсе, себеп-салдарды жеңіл ұғынады. Тәрбиеші әр тәжірибені үш қадаммен жүргізеді: болжам, әрекет, қорытынды. Тілдік жұмыс міндетті жүреді, бала жаңа сөзді сөйлемде қолданады. Тәжірибе ұзаққа созылмайды, шаршау пайда болмайды. Серуенде топырақ ылғалын салыстыру сияқты зерттеу өткізіледі. Балалар бақылауды суретпен немесе белгімен тіркейді. Бұл тәсіл деректі ойлау мен жауапкершілікті қатар өсіреді.

Шағын жоба әдісі де нәтиже береді. Балалар «таза аула» тақырыбында плакат дайындай алады. Әр бала бір белгі салып, оны неге таңдағанын түсіндіреді. Осы жұмыс ортақ мақсатқа қызмет етеді және сөздік қорды ұлғайтады.

Сабақта шағын «экобелгі» ойыны өткізіледі. Балалар таңбаны көріп, мағынасын қысқа айтады. Қай белгі қауіпсіздікке қатысты екенін бөліп көрсетеді. Кейін олар өз белгісін қағазға сызып, түсіндіреді. Бұл тапсырма ақпаратты тез тануға көмектеседі. Сонымен бірге жауапты таңдауды күшейтеді және ойды жинақтайды.

ҚОҒАМДЫҚ ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ АТА-АНАМЕН СЕРІКТЕСТІК

Ұжымдық іс-әрекет арқылы жауапкершілік қалыптастыру

Экологиялық мәдениет ұжымда тез бекиді, өйткені бала бірін-бірі көреді. Балабақша ауласында шағын бақша бұрышы ұйымдастырылса, нәтиже айқын болады. Әдіскер экологиялық күнтізбе жасап, іс-шараны шамадан асырмайды. Тәрбиеші міндетті қауіпсіздік нұсқаулығын алдын ала түсіндіреді. Жұмыс соңында балалар нәтижені көріп, мақтаныш сезінеді. Топта ортақ ереже бекітіледі: тіріге зиян жоқ, қоқыс жерде жатпайды. Әр балаға қысқа міндет беріледі, ауыр жұмыс жүктелмейді. Іс-әрекеттен кейін талқылау жүргізіледі, «не өзгерді?» деген сұрақ қойылады. Осы талқылау бақылауды дамытады және жауапты шешімге үйретеді.

Ұжымдық мәдениетке ойын формасы күш береді. Мысалы, «жасыл патруль» белгісімен балалар аулаға шолу жасайды. Тәрбиеші бір баланы емес, бүкіл топты мақтайды. Сондықтан қамқорлық ортақ міндет ретінде қабылданады.

Отбасылық қолдау және бағалау мәдениеті

Бала балабақшада үйренгенін үйде бекітсе, дағды тұрақтанады. Сондықтан әдіскер ата-анамен жұмыс жоспарын нақтылайды. Қысқа жадынама дайындалып, үйде орындалатын әрекет ұсынылады. Мысалы, дүкенге мата дорба алу, суды өлшеп

пайдалану, қағазды бөлек жинау. Ата-анаға баланы кінәламау қағидасы түсіндіріледі. Үлкендер үлгі көрсетсе, бала қарсы келмейді. Бағалау барысында жарыс емес, ілгерілеу өлшенеді. Әдіскер бақылау парағын қолданады, онда үш белгі жеткілікті: «біледі», «орындайды», «түсіндіреді». Тәрбиеші баланың сөзін тыңдап, қысқа кері байланыс береді. Мерекеде экологиялық тақырыпты өнермен біріктіру пайдалы. Ән, көрініс, көрме арқылы бала мәнді ойды айтады. Осы серіктестік баланың қамқорлық сезімін әлеуметтік құндылыққа айналдырады.

Жұмысты портфолиомен толықтыру тиімді болады. Баланың суреті, бақылау парағы және шағын әңгімесі жинақталады. Ата-ана баласының өзгерісін көріп, қолдауын күшейтеді. Әдіскер топ тәжірибесін жыл соңында талдап, келесі жоспарды дәлдейді.

Үйде орындалатын тапсырма қысқа және түсінікті болуы керек. Мысалы, бала бір күнде қанша су ішкенін белгілейді. Келесі күні кранды артық ашпауға саналы тырысады. Қағазды бөлек қорапқа салып, себебін айтып береді. Отбасы бірге қорытынды жасап, бір мақсат қояды. Осындай микропаузалаар дағдыны бекітіп, сенімді арттырады.

Қорытынды

Экологиялық тәрбие мектепке дейінгі ұйымдағы күнделікті өмірмен тікелей байланысады. Эмоциялық жақындасу табиғатқа жанашырлықтың негізін қалайды. Тұрмыстық әдеттер ресурсқа ұқыпты қарауды бекітеді. Шағын тәжірибе себеп-салдарды түсіндіріп, зерттеушілік қызығуды арттырады. Ұжымдық іс-әрекет жауапкершілікті күшейтеді және ортақ ережені орнықтырады. Отбасымен бірлескен қолдау нәтижені ұзақ сақтайды. Әдіскер бақылауы тұрақты болса, тәрбие жұмысы нақты әрі өлшенеді. Осы бағыттар жүйелі орындалса, бала қоршаған ортаға қамқор болуды саналы таңдайды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014235>
3. Қазақстан Республикасының Экология кодексі. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2100000400>
4. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000137>
5. Мектеп жасына дейінгі балаларда экологиялық мәдениетті қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. https://irrd.kz/old/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/2024/mr29r.pdf
6. Бала кезінен экологиялық тәрбие беру.

<https://www.gov.kz/memleket/entities/aqmola-sand/press/news/details/1049175>

7. «Жасыл балабақша» жобасы туралы.

<https://almatybala.kz/main/1576-zhasyl-balabasha-jekologijaly-mdenietke-trbieleu-lgs.html>

8. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.